

Wymagania edukacyjne z j. polskiego dla klasy IV c, e, f - poziom rozszerzony Rok szkolny 2025/2026

Definicja stylu: Normalny: Wyjustowany

Wymagania ogólne

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń który:

- przy pomocy nauczyciela odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;
- na poziomie ogólnym rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje wybrane elementy tradycji w utworach;
- na ogół rozpoznaje w utworach wybrane cechy prądów literackich i artystycznych;
- przy pomocy nauczyciela rozpoznaje mitologizację/ mityzację i demitologizację w utworach literackich;
- z pomocą nauczyciela rozpoznaje w utworach konwencje literackie obecne w tekstach współczesnych;
- na ogół rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego;
- na poziomie ogólnym rozumie pojęcie archetypu, rozpoznaje wybrane archetypy w utworach literackich;
- na poziomie ogólnym rozumie pojęcie parafrazy, parodii i tawestacji, wskazuje ich wybrane wzorce tekstowe;
- przy pomocy nauczyciela porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;
- na ogół rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje wybrane aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów;
- na ogół rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich;

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiadomości i umiejętności z zakresu podstawowego i rozszerzonego;
- rozumie zdobytą wiedzę;
- stara się samodzielnie zastosować zdobytą wiedzę;
- popełnia nieliczne błędy językowe w wypowiedziach ustnych i pisemnych;
- przejawia braki w trwałym opanowaniu materiału programowego.
- odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;
- rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje wybrane elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;
- rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych;
- rozpoznaje mitologizację/ mityzację i demitologizację w utworach literackich, rozumie ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji;
- na ogół rozpoznaje w utworach konwencje literackie obecne w tekstach współczesnych;
- rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego; określa ich funkcje;
- rozumie pojęcie archetypu, rozpoznaje wybrane archetypy w utworach literackich oraz określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- rozumie pojęcie parafrazy, parodii i tawestacji, wskazuje ich wzorce tekstowe; wykorzystuje te pojęcia w interpretacji utworu literackiego;
- porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;
- rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje wybrane aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów;
- rozumie i określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich;

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował wiadomości i umiejętności z zakresu podstawowego;
- rozumie zdobytą wiedzę;
- stosuje zdobytą wiedzę;
- popełnia drobne usterki językowe w wypowiedziach ustnych i pisemnych; w każdej sytuacji wykazuje się dobrą znajomością zdobytej wiedzy.
- sprawnie odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;
- rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;
- rozpoznaje w utworach cechy prądów literackich i artystycznych;
- poprawnie rozpoznaje mitologizację/ mityzację i demitologizację w utworach literackich, rozumie ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji;
- poprawnie rozpoznaje w utworach konwencje literackie obecne w tekstach współczesnych (m.in.: oniryczną, baśniową, turpistyczną, postmodernistyczną);

- określa przemiany konwencji i ich przenikanie się w utworach literackich;
- sprawnie rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego; określa ich funkcje;
- rozumie pojęcie archetypu, rozpoznaje wybrane archetypy w utworach literackich oraz określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- rozumie pojęcie parafrazy, parodii i trawestacji, sprawnie wskazuje ich wzorce tekstowe; wykorzystuje te pojęcia w interpretacji utworu literackiego;
- rozumie pojęcie intertekstualności;
- poprawnie porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;
- rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje różne aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów;
- rozumie i poprawnie określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich;

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

- opanował wszystkie wiadomości i umiejętności z zakresu podstawowego i rozszerzonego;
- samodzielnie interpretuje posiadane wiadomości;
- swobodnie stosuje zdobytą wiedzę;
- wdrożony do autokorekty stara się nie popełniać błędów językowych w swoich wypowiedziach ustnych i pisemnych; swobodnie operuje wiedzą z zakresu podstawowego i rozszerzonego.
- samodzielnie, sprawnie odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;
- dokładnie rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje i określa elementy tradycji (np. romantycznej) w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;
- sprawnie rozpoznaje, wymienia i nazywa w utworach cechy prądów literackich artystycznych;
- trafnie rozpoznaje mitologizację/ mityzację i demitologizację w utworach literackich, rozumie ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji;
- bezbłędnie rozpoznaje w utworach konwencje literackie obecne w tekstach współczesnych (m.in.: oniryczną, baśniową, turpistyczną);
- określa przemiany konwencji i ich przenikanie się w utworach literackich; rozpoznaje odmiany synkretyzmu;
- sprawnie i poprawnie rozpoznaje i nazywa w tekście literackim środki wyrazu artystycznego; określa ich funkcje;
- dokładnie rozumie pojęcie archetypu, rozpoznaje archetypy w utworach literackich oraz określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- rozumie, rozróżnia i nazywa pojęcie parafrazy, parodii i trawestacji, sprawnie wskazuje ich wzorce tekstowe; wykorzystuje te pojęcia w interpretacji utworu literackiego;
- rozumie pojęcie intertekstualności;
- samodzielnie, wyczerpująco porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;
- dokładnie rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje różne aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów;
- dokładnie rozumie i poprawnie określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich;

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

- biegle opanował wszystkie wiadomości i umiejętności z zakresu podstawowego i rozszerzonego, podstawy programowej lub dodatkowo przyswoił wiadomości wykraczające poza zakres programu nauczania;
- interpretuje zdobytą wiedzę w sposób samodzielny i oryginalny;
- twórczo wykorzystuje zdobyte wiadomości w sytuacjach problemowych;
- prezentuje wiedzę, posługując się precyzyjnym językiem i bogatym słownictwem; swobodnie operuje wiedzą pochodzącą z różnych źródeł. samodzielnie, wnikliwie i nieszablonowo odczytuje tekst w jego warstwie semantycznej i semiotycznej;
- dokładnie rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje i w sposób wyczerpujący określa elementy tradycji (np. romantycznej) w utworach, rozumie i określa ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;
- samodzielnie, bezbłędnie rozpoznaje, wymienia i nazywa w utworach cechy prądów literackich i artystycznych;
- trafnie, biegle rozpoznaje mitologizację/ mityzację i demitologizację w utworach literackich, dokładnie rozumie i omawia ich uniwersalny charakter oraz rolę w interpretacji;
- trafnie rozpoznaje w utworach różne konwencje literackie obecne w tekstach współczesnych;
- określa przemiany konwencji i ich przenikanie się w utworach literackich; rozpoznaje odmiany synkretyzmu (np. gatunkowego) oraz interpretuje jego znaczenie;

- trafnie i właściwie rozpoznaje i nazywa w tekście literackim środki wyrazu artystycznego; wyczerpująco określa ich funkcje;
- dokładnie rozumie pojęcie archetypu, bezbłędnie rozpoznaje archetypy w utworach literackich oraz wyczerpująco określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- dokładnie rozumie, rozróżnia i nazywa pojęcie parafrazy, parodii i trawestacji; omawia je; sprawnie wskazuje ich wzorce tekstowe; wykorzystuje te pojęcia w interpretacji utworu literackiego;
- rozumie pojęcie intertekstualności;
- wyczerpująco i w sposób twórczy porównuje różnorodne propozycje odczytania tego samego utworu literackiego;
- dokładnie rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje różne aluzje w utworach i wyczerpująco określa ich znaczenie w interpretacji utworów;
- rozumie i trafnie określa związek wartości poznawczych, etycznych i estetycznych w utworach literackich;

SZCZEGÓŁOWE KRYTERIA OCENIANIA DLA KLASY IV SZKOŁY ŚREDNIEJ

Zakres rozszerzony

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

- rozumie podstawy podziału literatury na epoki;
- wymienia epoki literackie w porządku chronologicznym;
- z pomocą nauczyciela sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach;
- na ogół trafnie rozpoznaje w utworze elementy realizmu, symbolizmu i fantastyki;
- rozróżnia podstawowe gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i częściowo gatunki synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz odmiany powieści i dramatu;
- rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego, również te poznane w szkole podstawowej
- przy pomocy nauczyciela interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- na ogół trafnie rozpoznaje w tekstach literackich: autoironię, komizm, humor, tragizm, patos;
- na poziomie ogólnym rozpoznaje tematykę i problematykę omawianych tekstów literatury współczesnej;
- na poziomie ogólnym i przy pomocy nauczyciela rozpoznaje sposoby kreowania w utworze literackim: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej;
- rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy,
- z pomocą nauczyciela odwołuje się do wybranych tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego, Dziadów cz. II oraz Pana Tadeusza (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) Adama Mickiewicza, Zemsty Aleksandra Fredry, Balladyny Juliusza Słowackiego;
- podejmuje próbę porównywania utworów literackich lub ich fragmentów;
- przedstawia z pomocą nauczyciela propozycję odczytania utworu na poziomie dosłownym;
- z pomocą nauczyciela wykorzystuje w interpretacji utworów literackich kontekst historycznoliteracki i biograficzny;
- rozpoznaje obecne w utworach literackich wybrane wartości uniwersalne,
- potrafi przetwarzać i układać pod względem ważności proste informacje z tekstów, np. publicystycznych, naukowych;
- przy pomocy nauczyciela analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wyводу oraz argumentację;
- rozpoznaje niektóre teksty publicystyczne (artykuł), retoryczne (przemówienie) i popularnonaukowe (notatka encyklopedyczna, definicja);
- potrafi wymienić główne prądy filozoficzne epoki;
- zazwyczaj potrafi odczytać na poziomie dosłownym pozaliterackie teksty kultury;
- zazwyczaj potrafi odczytać na poziomie dosłownym pozaliterackie teksty kultury;
- wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki;
- przy pomocy nauczyciela rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej;
- na ogół trafnie rozpoznaje konwencje: realistyczną, symboliczną i fantastyczną, naturalistyczną, groteskową, baśniową i oniryczną;
- przy pomocy nauczyciela porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;
- przy pomocy nauczyciela odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach;
- przy pomocy nauczyciela definiuje pojęcie syntezy sztuk.

II. Kształcenie językowe.

- przy pomocy nauczyciela wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni do analizy i interpretacji tekstów oraz przy tworzeniu własnych wypowiedzi;
 - zna i potrafi rozróżnić typy zdań wielokrotnie złożonych;
 - z pomocą nauczyciela rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych;
 - rozumie, że szyk wyrazów w zdaniu ma wpływ na znaczenie wypowiedzi.
 - rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji;
 - dostrzega style funkcjonalne polszczyzny;
 - dostrzega zjawisko mody językowej we współczesnym języku;
 - na poziomie ogólnym potrafi określić podstawowe znaczenie zapożyczeń w tekście;
 - zna wybrane biblizmy, mitologizmy, sentencje, przysłowia i aforyzmy wywodzące się z mitologii, Biblii oraz polskiej tradycji kulturowej;
 - rozpoznaje rodzaje stylizacji (np. kolokwializacja);
 - dostrzega słownictwo o charakterze wartościującym
 - rozumie pojęcie znaku językowego;
 - wie, że język to system znaków;
 - zna pojęcie aktu komunikacji językowej;
 - potrafi wymienić funkcje tekstu;
 - rozpoznaje z pomocą nauczyciela niektóre zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (np. przemilczenia, niedopowiedzenia);
 - wie, że istnieją różne odmiany polszczyzny;
 - stosuje niektóre zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wybrane wypowiedzi językowe, stosując przejrzyste (jednoznaczne) kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność;
 - rozpoznaje pojęcia manipulacji, dezinformacji, stereotypu;
 - na ogół stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednio do sytuacji;
 - wie, że wszyscy użytkownicy języka powinni dbać nie tylko o to, by ich wypowiedzi były poprawnie sformułowane, ale też o odpowiednie nastawienie względem siebie, oparte na szacunku;
 - z pomocą nauczyciela dostrzega zmiany w komunikacji językowej związane z rozwojem jej form (np. komunikacji internetowej).
 - stosuje podstawowe zasady ortografii i interpunkcji poznane w szkole podstawowej;
 - wykorzystuje podstawowe zasady interpunkcji w zdaniach złożonych (oddzielanie przecinkiem zdań składowych);
 - wie, że w tekstach mogą się pojawić zamierzone błędy ortograficzne.
 - na ogół rozumie proces kształtowania się systemu gramatycznego i potrafi wskazać jego wybrane elementy we fleksji, fonetyce, słowotwórstwie i składni.
 - na ogół określa właściwości języka jako nośnika i przekaznika treści kulturowych;
 - na ogół określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich;
 - przy pomocy nauczyciela określa intencję wypowiedzi jako aktu o dwóch znaczeniach;
 - przy pomocy nauczyciela rozpoznaje i określa wybrane funkcje tekstu (fatyczną, magiczną);
 - przy pomocy nauczyciela określa funkcje języka: poznawczą, komunikacyjną oraz społeczną;
 - przy pomocy nauczyciela określa rolę języka w budowaniu świata.
- III. Tworzenie wypowiedzi (ustnych i pisemnych).
- przy pomocy nauczyciela formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej;
 - próbuje określać cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
 - na ogół rozumie i próbuje stosować w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
 - przy pomocy nauczyciela potrafi wskazać użyte w tekście środki retoryczne (np.: pytania retoryczne, powtórzenia, apostrofy, wyliczenia, wykrzyknienia);
 - potrafi wyróżnić argumenty w swojej wypowiedzi pisemnej;
 - zazwyczaj rozumie, na czym polegają logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych;
 - przy pomocy nauczyciela rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji;
 - rozumie zjawisko nowomowy.
 - zajmuje stanowisko w danej sprawie, ale nie zawsze potrafi uzasadnić własne zdanie;
 - zazwyczaj umie zbudować wypowiedź z uwzględnieniem celu i adresata;
 - na ogół potrafi dostrzec przejawy agresji językowej;
 - przy pomocy nauczyciela formułuje oceny, pytania, odpowiedzi, redaguje proste informacje, uzasadnienia,

komentarze;

- z pomocą nauczyciela tworzy wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, definicja, notatka syntetyzująca, referat, streszczenie;
- z pomocą nauczyciela odróżnia streszczenie od parafrazy
- z pomocą nauczyciela tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;
- próbuje stosować retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu
- wygłaszając mowę, popełnia błędy, jednakże nie zakłócają one komunikatywności wypowiedzi, wywodu;
- z pomocą nauczyciela interpretuje tekst, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, próbuje przeprowadzić logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;
- zna zasady poprawności językowej i stylistycznej; próbuje je stosować podczas tworzenia własnego tekstu;
- wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym.
- na ogół odróżnia elementy stałe i fakultatywne przemówień;
- na ogół stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi;
- na ogół rozpoznaje wywód o charakterze demagogicznym oraz metodę pytań podchwytliwych i sugerujących
- na ogół rozróżnia ironię w zależności od celu.
- z pomocą nauczyciela tworzy wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: interpretacja porównawcza, felieton, reportaż, esej.

IV. Samokształcenie

- potrafi się samodzielnie uczyć;
- przygotowuje różne formy prezentacji własnego stanowiska (plakat, gazetka, wypowiedź, referat, prezentacja), np. przygotowuje prezentację na temat, na podstawie wybranych tekstów kultury i je przedstawia;
- próbuje porządkować informacje;
- w niewielkim stopniu potrafi syntetyzować poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia;
- sporadycznie korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;
- próbuje stosować odpowiednie cytaty w swoich wypowiedziach;
- w niewielkim stopniu posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego;
- w niewielkim stopniu wykorzystuje multimedialne źródła informacji (słowniki on-line, autorskie strony internetowe) do przygotowania samodzielnych zadań;
- z pomocą nauczyciela prezentuje swoje osiągnięcia, zainteresowania, np. wykorzystując formę projektu;
- gromadzi informacje potrzebne do napisania sprawdzianu lub wykonania zadania domowego;
- zachęcany przez nauczyciela, sięga do literatury naukowej, aby pogłębiać swoją wiedzę przedmiotową.
- ukierunkowany przez nauczyciela, włącza się w życie kulturalne szkoły, regionu (konkursy, wystawy, festyny, przedstawienia, apele).

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

- rozumie podstawy podziału literatury na epoki;;
- wymienia epoki literackie w porządku chronologicznym;
- sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach, ;
- rozpoznaje elementy fantastyki, symbolizmu, realizmu;
- poprawnie rozróżnia podstawowe gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i częściowo gatunki synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej;
- rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego, również te poznane w szkole podstawowej; próbuje określić ich funkcje w utworze literackim;
- interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- rozpoznaje w tekstach literackich: ironię, komizm, tragizm, humor, patos, groteskę;
- rozpoznaje tematykę i problematykę omawianych tekstów oraz jej związek z programami i ideami epoki literackiej;
- rozpoznaje sposoby kreowania w utworze literackim: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; podejmuje próbę ich interpretacji i wartościowania;
- rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy;
- potrafi odwołać się do wiedzy o tekstach poznanych w szkole podstawowej, w tym: z pomocą nauczyciela odwołuje się do wybranych tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek

Ignacego Krasickiego, Dziadów cz. II oraz Pana Tadeusza (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) Adama Mickiewicza, Zemsty Aleksandra Fredry, Balladyny Juliusza Słowackiego;

- porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach;
- przedstawia propozycję odczytania utworu na poziomie dosłownym;
- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich kontekst historycznoliteracki, biograficzny, kulturowy;
- rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne,
- przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, naukowych, w stopniu umożliwiającym funkcjonalne ich wykorzystanie zarówno podczas lekcji, jak i w trakcie samodzielnej pracy;
- odczytuje sens utworu, jego główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;
- rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych, retorycznych i popularnonaukowych (notatka encyklopedyczna, definicja); wśród tekstów prasowych zazwyczaj rozróżnia wiadomość i komentarz; dostrzega zastosowane w tekstach środki językowe;
- odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi;
- charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;
- odczytuje na poziomie dosłownym pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy danej dziedzinie sztuki;
- odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej.
- analizuje strukturę eseju: odczytuje zawarte w nim sensy, sposób prowadzenia wywodu, charakterystyczne cechy stylu;
- wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki;
- rozpoznaje konwencje: realistyczną, symboliczną i fantastyczną, naturalistyczną, groteskową, baśniową i oniryczną i próbuje określić ich cechy w utworach;
- rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej;
- porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;
- rozpoznaje i charakteryzuje główne style w architekturze i sztuce;
- odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach (np. egzystencjalizm, personalizm);
- zna pojęcie syntezy sztuk.

II. Kształcenie językowe.

- wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni do analizy i interpretacji tekstów oraz przy tworzeniu własnych wypowiedzi;
- zna i potrafi rozróżnić typy zdań wielokrotnie złożonych; rozpoznaje ich funkcje w tekście;
- rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych;
- rozumie, że szyk wyrazów w zdaniu może zmieniać znaczenie wypowiedzi.
- rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji;
- dostrzega style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich stosowania;
- rozpoznaje modę językową we współczesnym języku i podejmuje próbę oceny zjawiska;
- określa rodzaje zapożyczeń w języku polskim;
- zna i rozumie biblizmy, mitologizmy, sentencje, przysłowia i aforyzmy obecne w literaturze na przestrzeni epok;
- rozpoznaje rodzaje stylizacji oraz określa ich funkcje w tekście
- rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym/ nacechowanym.
- zna, rozumie i stosuje pojęcie znaku językowego oraz języka jako systemu znaków;
- zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt);
- rozpoznaje i zazwyczaj określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- rozpoznaje niektóre zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (np. paradoksy, przemilczenia, grę słów, niedopowiedzenia, homonimie);
- stara się posługiwać różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;
- stosuje zasady etyki wypowiedzi jako zasady dotyczące postaw oraz zachowań uczestników rozmowy;
- rozróżnia pojęcia manipulacji, dezinformacji;
- w wypowiedziach ustnych i pisemnych stosuje zasady etykiety językowej odpowiednio do sytuacji;
- wie, że wszyscy użytkownicy języka powinni dbać nie tylko o to, by ich wypowiedzi były poprawnie sformułowane, ale też o odpowiednie nastawienie względem siebie, oparte na szacunku;

- dostrzega zmiany w komunikacji językowej związane z rozwojem jej form (np. komunikacji internetowej).
- wykorzystuje zasady ortografii i interpunkcji poznane w szkole podstawowej;
- wykorzystuje składniowo-znaniowy charakter interpunkcji w różnorodnych typach wypowiedzi;
- wie, że w tekstach mogą się pojawić zamierzone błędy ortograficzne.
- rozpoznaje tabu językowe w wypowiedziach;
- określa właściwości języka jako nośnika i przekaznika treści kulturowych;
- określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich;
- określa intencję wypowiedzi jako aktu o dwóch znaczeniach;
- rozpoznaje i określa wybrane funkcje tekstu (fatyczną, magiczną);
- zazwyczaj poprawnie określa funkcje języka: poznawczą, komunikacyjną oraz społeczną;
- zazwyczaj poprawnie określa rolę języka w budowaniu świata.

III. Tworzenie wypowiedzi (ustnych i pisemnych).

- formułuje tezy i argumenty w samodzielnie tworzonej wypowiedzi ustnej i pisemnej;
- wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
- rozumie i na ogół stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
- zna podstawowe środki retoryczne;
- rozróżnia typy argumentów (rzeczowe, logiczne, emocjonalne);
- jest świadomy tego, na czym polegają logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;
- rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji;
- rozumie zjawisko nowomowy; określa jego cechy i funkcje w tekście.
- zgadza się z cudzymi poglądami lub podejmuje próbę polemiki z nimi, uzasadniając własne zdanie;
- buduje wypowiedź, określa jej cel i adresata, zna funkcję, którą ma spełnić;
- zgodnie z normami formułuje oceny, pytania, odpowiedzi, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, definicja, notatka syntetyzująca, referat, streszczenie;
- odróżnia streszczenie od parafrazy;
- tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;
- stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu;
- wygłasza mowę z zastosowaniem środków pozajęzykowych;
- podczas interpretowania tekstu formułuje argumenty na jego podstawie oraz odwołując się do znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia; przeprowadza logiczny wywód służący uprawnieniu formułowanych sądów;
- zna zasady poprawności językowej i stylistycznej i stosuje je w tworzeniu własnego tekstu;
- wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, stosuje kryteria poprawności językowej.
- odróżnia elementy stałe i fakultatywne przemówień;
- na ogół stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi (indukcyjne, dedukcyjne, sylogizmy);
- rozpoznaje wywód o charakterze demagogicznym;
- rozumie pojęcie rubaszości i sarkazmu, wskazuje ich funkcje w tekście;
- rozróżnia ironię w zależności od celu: satyrycznego, parodystycznego, przejawu drwiny i sarkazmu.
- tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: interpretacja porównawcza, felieton, reportaż, esej

IV. Samokształcenie

- pracuje samodzielnie;
- przygotowuje różne formy prezentacji własnego stanowiska (plakat, gazetka, wypowiedź, referat, prezentacja), np. przygotowuje prezentację na temat na podstawie wybranych tekstów kultury i przedstawia je;
- do opuszczenia miejsca swego zamieszkania;
- porządkuje informacje w problemowe całości, np. wg epoki literackiej, autora, utworu, motywu lub innego zagadnienia;
- korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;
- wybiera z tekstu odpowiednie cytaty i stosuje je w wypowiedziach;
- wzbogaca swoją wypowiedź pozajęzykowymi środkami komunikacji (mimika, gestykulacja);

- posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego;
- wykorzystuje multimedialne źródła informacji (słowniki on-line, autorskie strony internetowe);
- prezentuje swoje osiągnięcia, zainteresowania, np. wykorzystując formę projektu;
- gromadzi i na ogół trafnie przetwarza informacje w celu wykorzystywania ich podczas lekcji, zajęć pozalekcyjnych oraz pracy w domu;
- sięga do literatury naukowej, aby pogłębiać swoją wiedzę przedmiotową;
- włącza się w życie kulturalne szkoły, regionu (konkursy, wystawy, festyny, przedstawienia, apele).

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

- rozumie podział literatury na epoki;
- sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach;
- rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach;
- rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej (np. sonet) oraz odmiany powieści;
- rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego, również te poznane w szkole ; określa ich funkcje;
- interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście; rozumie ich wartościujący charakter;
- rozpoznaje elementy fantastyki, symbolizmu, realizmu;
- rozpoznaje tematykę i problematykę omawianych tekstów oraz jej związek z programami i ideami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- rozpoznaje sposoby kreowania w utworze literackim: świata przedstawionego, narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- w interpretacji utworów literackich poprawnie odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: z pomocą nauczyciela odwołuje się do wybranych tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego, Dziadów cz. II oraz Pana Tadeusza (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) Adama Mickiewicza, Zemsty Aleksandra Fredry, Balladyny Juliusza Słowackiego;
- porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
- przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;
- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty;
- rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne.
- przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych popularnonaukowych, naukowych;
- analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;
- rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych; wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość i komentarz;
- rozpoznaje środki językowe zastosowane w tekstach;
- odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe;
- charakteryzuje główne prądy filozoficzne; oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;
- odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy danej dziedzinie sztuki;
- odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej; stosuje kryteria pozwalające odróżnić arcydzieło od kiecu.
- analizuje strukturę eseju: odczytuje zawarte w nim sensy, sposób prowadzenia wywodu, charakterystyczne cechy stylu;
- w dużym stopniu wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki;
- trafnie rozpoznaje konwencje: realistyczną, symboliczną i fantastyczną, naturalistyczną, groteskową, baśniową i oniryczną i określa ich funkcje w tekście
- poprawnie rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej;
- sprawnie porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;
- poprawnie odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach;
- zna pojęcie syntezy sztuk, rozpoznaje jej cechy.

II. Kształcenie językowe.

- wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni do analizy i interpretacji tekstów oraz przy tworzeniu własnych wypowiedzi;

- rozumie zróżnicowanie składniowe zdań wielokrotnie złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście i wykorzystuje je do budowy wypowiedzi o różnym charakterze;
 - rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je do budowy własnych wypowiedzi;
 - rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.
 - definiuje i rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji; rozumie ich znaczenie w tekście;
 - rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich stosowania;
 - rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku; wie, że to zjawisko polega na krótkotrwałej popularności pewnych form językowych, wynikającej z przekonania o ich oryginalności lub atrakcyjności;
 - poprawnie określa rodzaje zapożyczeń i próbuje określić sposób ich funkcjonowania w polszczyźnie poznanych epok;
 - zna, rozumie i wykorzystuje biblizmy, mitologizmy, sentencje, przysłowia i aforyzmy obecne w polskim dziedzictwie kulturowym;
 - poprawnie rozpoznaje i nazywa rodzaje stylizacji oraz określa ich funkcje w tekście;
 - rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.
 - zna, rozumie i stosuje pojęcie znaku językowego oraz języka jako systemu znaków; rozróżnia typy znaków i określa ich funkcje w tekście;
 - zna i rozumie pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe;
 - rozpoznaje i określa funkcje tekstu;
 - rozpoznaje zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (np. paradoksy, przemilczenia, niedopowiedzenia, elipsy/ wyrzutnie, grę słów, homonimie), dba o jasność i precyzję komunikatu;
 - posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;
 - stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, stosując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność;
 - rozróżnia pojęcia manipulacji, dezinformacji;
 - w wypowiedziach ustnych i pisemnych stosuje zasady etykiety językowej odpowiednio do sytuacji, okazując szacunek rozmówcy;
 - charakteryzuje zmiany w komunikacji językowej związane z rozwojem jej form (np. komunikacji internetowej).
 - poprawnie stosuje zasady ortografii i interpunkcji poznane w szkole podstawowej;
 - wykorzystuje składniowo-znaczeniowy charakter interpunkcji do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu;
 - wyjaśnia znaczenie zastosowanej interpunkcji (np. funkcje wykrzyknika, wielokropka, myślnika, nawiasu, dwukropka);
 - wie, że w tekstach mogą się pojawić zamierzone błędy ortograficzne i zna funkcje błędu ortograficznego w artystycznym tekście.
 - poprawnie określa właściwości języka jako nośnika i przekaznika treści kulturowych;
 - poprawnie określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich;
 - rozumie pojęcie socjolektu; rozpoznaje i określa jego funkcje komunikacyjne.
 - określa intencję wypowiedzi jako aktu o dwóch znaczeniach: dosłownym i implikowanym;
 - poprawnie rozpoznaje i określa wybrane funkcje tekstu (fatyczną, magiczną);
 - poprawnie określa funkcje języka: poznawczą, komunikacyjną oraz społeczną;
 - poprawnie określa rolę języka w budowaniu świata.
- III. Tworzenie wypowiedzi (ustnych i pisemnych).
- formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
 - wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
 - rozumie i stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
 - wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne oddziałują na odbiorcę;
 - rozróżnia typy argumentów (rzeczowe, logiczne, emocjonalne), w tym argumenty pozamerytoryczne (np. odwołujące się do litości, niewiedzy, groźby, autorytetu, argumenty ad personam);
 - rozumie, na czym polegają logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych, i stosuje je we własnych tekstach;
 - rozróżnia pragmatyczny i etyczny wymiar obietnic składanych w tekstach reklamy;
 - rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji i ocenia je pod względem etycznym;
 - rozumie zjawisko nowomowy; określa jego cechy i funkcje w tekście;

- zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska, wykazując sprzeczność wypowiedzi;
- zgodnie z normami formułuje oceny, pytania, odpowiedzi, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- tworzy wyczerpujące, spójne i oryginalne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, notatka syntetyzująca, referat, streszczenie;
- sprawnie odróżnia streszczenie od parafrazy; funkcjonalnie je stosuje w zależności od celu wypowiedzi;
- poprawnie tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;
- poprawnie stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu;
- wygłasza mowę (obrończą, oskarżycielską) z uwzględnieniem środków pozajęzykowych (gesty, mimika, modulacja głosu);
- samodzielnie interpretuje tekst, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;
- potrafi dokonać reinterpretacji, rewizji, np. motywu;
- właściwie stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;
- wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje autokorekty, stosuje kryteria poprawności językowej.
- poprawnie odróżnia elementy stałe i fakultatywne przemówień;
- poprawnie stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi (indukcyjne, dedukcyjne,);
- rozpoznaje wywód o charakterze demagogicznym oraz metodę pytań podchwytliwych i sugerujących;
- rozróżnia ironię w zależności od celu: satyrycznego, parodystycznego, przejawu drwiny i sarkazmu.
- tworzy poprawne, spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: interpretacja porównawcza, felieton, reportaż, esej.

IV. Samokształcenie

- rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;
- porządkuje informacje w problemowe całości przez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
- w celu poszerzania wiedzy korzysta z literatury naukowej lub popularnonaukowej;
- sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny, także źródeł elektronicznych;
- dokonuje selekcji źródeł;
- w celu wzbogacenia wypowiedzi lub jej uargumentowania potrafi wybrać z tekstu odpowiednie cytaty, poprawnie je zapisać i zastosować w wypowiedzi; wyjaśnia funkcje cudzysłowu;
- wzbogaca swoją wypowiedź trafnie dobranymi pozajęzykowymi środkami komunikacji (mimika, gesty, modulacja głosu);
- w celu poszerzania swoich wiadomości i umiejętności posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi (np. etymologicznymi, frazeologicznymi, skrótów, gwarowymi, symboli, Słownikiem mitów i tradycji kultury), także w wersji on-line;
- wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich oceny;
- dba o rozwój swoich zainteresowań oraz popularyzację osiągnięć, wykorzystując formę projektu;
- gromadzi i przetwarza informacje;
- w sposób funkcjonalny korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość;
- zna pojęcie hipertekstu; rozpoznaje jego realizacje internetowe i pozainternetowe;
- często sięga do literatury naukowej, aby pogłębiać swoją wiedzę przedmiotową;
- często łączy się w życie kulturalne szkoły, regionu (konkursy, wystawy, festyny, przedstawienia, apele).

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

- rozumie podział literatury na epoki i procesy z tym związane;
- wymienia epoki literackie w porządku chronologicznym od starożytności do współczesności;

- sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach, w szczególności;
- rozpoznaje elementy fantastyki, symbolizmu, realizmu;
- rozumie pojęcie genologii; rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole (np. sonet) oraz odmiany powieści, np.: powieść inicjacyjną, powieść detektywistyczną, powieść autobiograficzną, antyutopię, parabolę, science fiction, a także dramat otwarty, odę, psalm, opowiadania satyryczno-groteskowe; wymienia ich cechy gatunkowe;
- trafnie rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego, w tym poznane w szkole podstawowej; wie, co jest dominantą stylistyczną ukształtowania danego utworu;
- samodzielnie i wnikliwie interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter; omawia użycie ironii;
- rozumie pojęcie groteski i potrafi wymienić jej cechy; rozpoznaje ją w tekstach omawianej epoki oraz w tekstach będących nawiązaniem; określa jej artystyczny i wartościujący charakter;
- rozpoznaje tematykę i problematykę omawianych tekstów oraz jej związek z programami i ideami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi;
- rozpoznaje sposoby kreowania w utworze literackim: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;
- rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- w interpretacji utworów literackich często i poprawnie odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: z pomocą nauczyciela odwołuje się do wybranych tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego, Dziadów cz. II oraz Pana Tadeusza (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) Adama Mickiewicza, Zemsty Aleksandra Fredry, Balladyny Juliusza Słowackiego;
- konstruktywnie porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
- przedstawia własną, oryginalną i rzeczową propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej; odwołuje się do własnych doświadczeń i obserwacji oraz wybranych tekstów kultury;
- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny, społeczny i inne;
- trafnie rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne,
- szybko i sprawnie przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;
- poprawnie i dokładnie analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;
- rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, laudacja), popularnonaukowych (notatka encyklopedyczna, definicja) i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość, komentarz; rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach;
- właściwie odczytuje informacje i przekazy jawne i ukryte; wśród wielu komunikatów rozróżnia odpowiedzi właściwe i unikowe;
- wyczerpująco charakteryzuje główne prądy filozoficzne: egzystencjalizm oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;
- na poziomie dosłownym i przenośnym odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy danej dziedzinie sztuki;
- odróżnia dzieła kultury wysokiej od tekstów kultury popularnej; stosuje kryteria pozwalające odróżnić arcydzieło od kiczu.
- samodzielnie analizuje strukturę eseju: bezbłędnie odczytuje zawarte w nim sensy, sposób prowadzenia wywodu, charakterystyczne cechy stylu;
- wymienia i stosuje cechy eseju szkolnego (m.in.: logicznie skonstruowany wywód argumentacyjny dotyczący głównego problemu, wzbogacony o skojarzenia, dygresje; erudycyjność, podmiotowość, dyskursywność, oryginalna forma kompozycyjna, stosowanie różnorodnych konstrukcji składniowych);
- świadomie i w sposób funkcjonalny wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki;
- trafnie rozpoznaje konwencje: realistyczną, symboliczną i fantastyczną, naturalistyczną, groteskową, baśniową i oniryczną i określa ich funkcje w tekście;
- trafnie rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej, podając ich źródło;

- samodzielnie i wyczerpująco porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;
- trafnie rozpoznaje i obszernie charakteryzuje główne style w architekturze i sztuce;
- trafnie odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach (np. egzystencjalizm, personalizm) oraz wymienia ich założenia
- zna pojęcie syntezy sztuk, rozpoznaje jej cechy i ewolucję od romantyzmu poprzez modernizm i międzywojnie do współczesności.

II. Kształcenie językowe.

- funkcjonalnie wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni do analizy i interpretacji tekstów oraz przy tworzeniu własnych wypowiedzi;
- rozumie zróżnicowanie składniowe zdań wielokrotnie złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście i trafnie je wykorzystuje do budowy wypowiedzi o różnym charakterze;
- rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je funkcjonalnie do budowy własnych wypowiedzi;
- rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.
- posługuje się pojęciami stylu i stylizacji; rozumie ich znaczenie w tekście;
- rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich użycia; stosuje je w praktyce;
- rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku; wie, że to zjawisko polega na krótkotrwałej popularności pewnych form językowych, wynikającej z przekonania o ich oryginalności lub atrakcyjności; rozumie, że prowadzi ono do ubożenia języka, rezygnacji z bardziej precyzyjnych określeń;
- dokładnie określa rodzaje zapożyczeń i sposób ich funkcjonowania w polszczyźnie poznanych epok; odnosi wskazane zjawiska do współczesnej polszczyzny;
- zna, rozumie i funkcjonalnie wykorzystuje biblizmy, mitologizmy, sentencje, przysłowia i aforyzmy obecne w polskim dziedzictwie kulturowym;
- rozpoznaje rodzaje stylizacji (kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, stylizacja barokowa, stylizacja biblijna) oraz trafnie określa ich funkcje w tekście; rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.
- zna, rozumie i stosuje pojęcie znaku językowego oraz języka jako systemu znaków; trafnie rozróżnia typy znaków i określa ich funkcje w tekście;
- posługuje się pojęciem aktu komunikacji językowej oraz jego składowymi (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt);
- rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- trafnie rozpoznaje i nazywa zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (np. paradoksy, przemilczenia, niedopowiedzenia, elipsy/wyrzutnie, grę słów, homonimie), dba o jasność i precyzję komunikatu;
- sprawnie posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;
- stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, stosując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność;
- rozpoznaje w tekstach manipulację, dezinformację; stereotyp.
- stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednio do sytuacji, okazując szacunek rozmówcy, wyrażając zainteresowanie sprawami, o których mówi, respektując jego poglądy; wyczerpująco charakteryzuje zmiany w komunikacji językowej związane z rozwojem jej form (np. komunikacji internetowej).
- poprawnie stosuje zasady ortografii i interpunkcji poznane w szkole podstawowej;
- zna zasady interpunkcji i wykorzystuje jej składniowo-znaczeniowy charakter do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu;
- wyjaśnia znaczenie zastosowanej interpunkcji; wie, że w tekstach mogą się pojawić zamierzone błędy ortograficzne i zna funkcje błędu ortograficznego w tekście artystycznym (m.in.: szokowanie, podkreślenie językowej oryginalności, zwrócenie uwagi; wyraz niezgody na zastane reguły; stylizacja środowiskowa; efekt humorystyczny).
- bezbłędnie rozpoznaje prozodyczne elementy stylu: dynamikę, rytmizację i określa ich funkcje w tekście;
- rozumie, co to jest tabu językowe; bezbłędnie rozpoznaje jego obecność w wypowiedziach;
- obszernie określa właściwości języka jako nośnika i przekaznika treści kulturowych;

- trafnie rozpoznaje i obszernie charakteryzuje styl indywidualny dzieła literackiego oraz styl typowy (gatunku literackiego, np. sonetu, ody, prądu literackiego/ kierunku literackiego, epoki, autora) i funkcjonalnie wykorzystuje tę wiedzę w interpretacji utworu literackiego;
- trafnie określa rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich;
- rozumie pojęcie socjolektu; dobrze rozpoznaje i określa jego funkcje komunikacyjne.
- bezbłędnie określa intencję wypowiedzi jako aktu o dwóch znaczeniach: dosłownym i implikowanym;
- bezbłędnie rozpoznaje i określa wybrane funkcje tekstu (fatyczną, magiczną);
- bezbłędnie określa funkcje języka: poznawczą (kategoryzowanie świata), komunikacyjną (dostosowanie języka do sytuacji komunikacyjnej) oraz społeczną;
- bezbłędnie określa rolę języka w budowaniu świata.

III. Tworzenie wypowiedzi (ustnych i pisemnych).

- formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
- wskazuje i różnicuje cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
- rozumie i zawsze stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
- wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. wykrzyknienia, pytania retoryczne, wyliczenia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;
- różnicuje typy argumentów (rzeczowe, logiczne, emocjonalne), w tym argumenty pozamerytoryczne (np. odwołujące się do litości, niewiedzy, groźby, autorytetu, argumenty ad personam);
- rozumie, na czym polegają logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych, i stosuje je we własnych tekstach;
- odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;
- różnicuje pragmatyczny i etyczny wymiar obietnic składanych w tekstach reklamy; wie, że zgodnie z etycznym wymiarem reklamy nie może ona: wprowadzać odbiorcy w błąd, zawierać treści dyskryminujących, zachęcać do przemocy, nakłaniać do kupna przez wywoływanie lęku, nadużywać zaufania odbiorcy;
- rozpoznaje różnorodne elementy erystyki w dyskusji oraz ocenia je pod względem etycznym; rozumie zjawisko nowomowy; wie, że to język władzy i kontrolowanych przez nią środków przekazu w państwach totalitarnych, służący propagandzie politycznej do manipulowania ludźmi i nastrojami społecznymi oraz do tworzenia nowej rzeczywistości; określa jego cechy i funkcje w tekście (ciągłe wartościowanie, kreujące świat jednoznacznych opozycji, nadawanie wyrazom nowych znaczeń, wykorzystywanie sloganów, tabu językowe).
- zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska, wskazując sprzeczność wypowiedzi;
- zgodnie z normami formułuje oceny, pytania, odpowiedzi, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- tworzy wyczerpujące, spójne i oryginalne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym; notatka syntetyzująca, referat, streszczenie;
- sprawnie odróżnia streszczenie od parafrazy; funkcjonalnie je stosuje w zależności od celu wypowiedzi;
- poprawnie tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;
- poprawnie stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu;
- wygłasza mowę (obrończą, oskarżycielską) z uwzględnieniem środków retorycznych i pozajęzykowych (posługuje się modulacją głosu w celu nadania wypowiedzi odpowiedniego tonu, np. patetycznego, parodystycznego itp., stosuje odpowiednią mimikę, gestykulację);
- w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;
- potrafi dokonać reinterpretacji, rewizji, np. motywu;
- właściwie stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;
- wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

- bezbłędnie odróżnia elementy stałe i fakultatywne przemówień;
- bez problemu stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi (indukcyjne, dedukcyjne, sylogizmy);
- bezbłędnie rozpoznaje wywód o charakterze demagogicznym oraz metodę pytań podchwytliwych i sugerujących;
- rozumie i wyjaśnia pojęcie rubasznosci i sarkazmu, wskazuje ich funkcje w tekście;
- bezbłędnie definiuje ironię i rozróżnia jej rodzaje w zależności od celu: satyrycznego, parodystycznego, przejawu drwiny i sarkazmu.
- tworzy wyczerpujące, spójne i oryginalne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: interpretacja porównawcza, felieton, reportaż, esej.

IV. Samokształcenie

- rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska (plakat, gazetka, wypowiedź, referat, prezentacja), np. przygotowuje prezentację na temat: Zesłańcy, wygnańcy, tułacze; na podstawie wybranych tekstów kultury przedstawia różne sposoby ujęcia losów ludzi zmuszonych do opuszczenia miejsca swego zamieszkania;
- porządkuje informacje w problemowe całości przez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
- w celu poszerzenia wiedzy korzysta z literatury naukowej i popularnonaukowej;
- podejmując próby tworzenia pracy naukowej, sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny, także źródeł elektronicznych; trafnie odwołuje się do informacji zawartych w przypisach;
- dokonuje krytycznej selekcji źródeł, także elektronicznych;
- w celu wzbogacenia wypowiedzi lub jej uargumentowania potrafi wybrać z tekstu odpowiednie cytaty i zastosować je w wypowiedzi; trafnie odwołuje się do nich, udowadniając postawioną tezę; określa, jaką funkcję pełnią przytoczone cytaty;
- wzbogaca swoją wypowiedź celowo stosowanymi i trafnie dobranymi pozajęzykowymi środkami komunikacji (mimika, gestykulacja, modulacja głosu);
- w celu poszerzenia swoich wiadomości i umiejętności posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi (np. etymologicznymi, frazeologicznymi, skrótów, gwarowymi, symboli, Słownikiem mitów i tradycji kultury), także w wersji on-line;
- wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;
- wykorzystuje formę projektu w przygotowaniu i prezentowaniu oraz popularyzowaniu swoich zainteresowań i osiągnięć
- gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych;
- korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość;
- często, świadomie i w sposób funkcjonalny sięga do literatury naukowej, aby pogłębiać swoją wiedzę przedmiotową;
- często i chętnie włącza się w życie kulturalne szkoły, regionu (konkursy, wystawy, festyny, przedstawienia, apele) i zachęca do tego innych.

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

- odczytuje teksty z podstawy programowej na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym;
- rozumie podział literatury na epoki i procesy z tym związane;
- wymienia epoki literackie w porządku chronologicznym od starożytności do współczesności;
- trafnie sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach;
- rozpoznaje elementy fantastyki, symbolizmu, realizmu;
- rozumie pojęcie genologii; rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej (np. sonet) oraz odmiany powieści, np.: powieść inicjacyjną, powieść detektywistyczną, powieść autobiograficzną, antyutopię, parabolę, science fiction, a także dramat otwarty, odę, psalm, opowiadania satyryczno-groteskowe; trafnie i szybko wymienia ich cechy gatunkowe
- trafnie rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego, również te poznane w szkole podstawowej; wie, co jest dominantą stylistyczną ukształtowania danego utworu, przedstawia dowody na poparcie swojego stanowiska;
- samodzielnie i wnikliwie interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- trafnie rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje

w tekście i rozumie wartościujący charakter; omawia, interpretuje ich użycie, stawia hipotezy;

- rozumie pojęcie groteski i potrafi wymienić jej cechy; rozpoznaje ją w tekstach omawianej epoki oraz tekstach będących nawiązaniem; określa jej artystyczny i wartościujący charakter;
- wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowej dla zakresu podstawowego; rozpoznaje tematykę i problematykę omawianych tekstów oraz jej związek z programami i ideami epoki literackiej; zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- rozpoznaje sposoby kreowania w utworze literackim: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje (np. występują różne typy bohatera: bohater-narrator, bohater-everyman, bohater-przedstawiciel pokolenia, antybohater; sposób przedstawienia postaci umożliwia ukazanie różnych postaw oraz sytuacji egzystencjalnych, dopuszczenie przez narratora głosu innych bohaterów podkreśla dążenie do obiektywizmu swojej relacji i nadaje narracji dramatyzmu, istotny jest wpływ wojennych/ emigracyjnych przeżyć osoby mówiącej na postrzeganie przez nią świata wartości, na ich człowieczeństwo);
- rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- w interpretacji utworów literackich często i poprawnie odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego, Dziadów cz. II oraz Pana Tadeusza (księgi: I, II, IV, X, XI, XII) Adama Mickiewicza, Zemsty Aleksandra Fredry, Balladyny Juliusza Słowackiego;
- konstruktywnie porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;
- przedstawia własną, oryginalną i rzeczową propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej; odwołuje się do własnych doświadczeń i obserwacji oraz wybranych tekstów kultury;
- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny, społeczny i inne
- trafnie rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne; określa dokładnie ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości;
- odczytuje dzieła sztuki z różnych dziedzin na poziomie dosłownym i przenośnym, porównuje ze sobą dzieła z różnych dziedzin sztuki i różnych epok;
- szybko i sprawnie przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;
- poprawnie i dokładnie analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;
- rozpoznaje specyfikę tekstów publicystycznych (artykuł, felieton, reportaż), retorycznych (przemówienie, laudacja, popularnonaukowych (definicja) i naukowych (rozprawa); wśród tekstów prasowych rozróżnia wiadomość, komentarz; szybko i trafnie rozpoznaje środki językowe i ich funkcje zastosowane w tekstach;
- właściwie odczytuje informacje jawne i ukryte; wśród wielu komunikatów rozróżnia z łatwością odpowiedzi właściwe i unikowe;
- wyczerpująco charakteryzuje główne prądy filozoficzne epoki oraz określa ich wpływ na jej kulturę;
- na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy danej dziedzinie sztuki;
- wyczerpująco i oryginalnie analizuje strukturę eseju: bezbłędnie odczytuje zawarte w nim sensy, sposób prowadzenia wywodu, charakterystyczne cechy stylu;
- wymienia i stosuje cechy eseju szkolnego (m.in.: logicznie skonstruowany wywód argumentacyjny dotyczący głównego problemu, wzbogacony o skojarzenia, dygresje; erudycyjność, podmiotowość, dyskursywność, oryginalna forma kompozycyjna, stosowanie różnorodnych konstrukcji składniowych);
- świadomie i w sposób funkcjonalny wykorzystuje teksty naukowe w interpretacji dzieła sztuki;
- trafnie rozpoznaje konwencje: realistyczną, symboliczną i fantastyczną, naturalistyczną, groteskową, baśniową i oniryczną i określa ich funkcje w tekście;
- trafnie rozpoznaje nawiązania do tradycji biblijnej i antycznej w kulturze współczesnej, podając ich źródło oraz wyjaśniając, na czym polega nawiązanie lub reinterpretacja;
- samodzielnie, wyczerpująco i oryginalnie porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;
- trafnie rozpoznaje i wyczerpująco charakteryzuje główne style w architekturze i sztuce;

- trafnie odczytuje poglądy filozoficzne zawarte w różnorodnych dziełach (np. egzystencjalizm, personalizm) oraz wymienia ich założenia i przedstawicieli;
- dobrze zna pojęcie syntezy sztuk, sprawnie rozpoznaje jej cechy i ewolucję od romantyzmu poprzez modernizm i międzywojnie do współczesności.

II. Kształcenie językowe.

- świadomie i funkcjonalnie stosuje zasady różnicowania językowego;
- samodzielnie wzbogaca swoją wiedzę o języku;
- funkcjonalnie wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni do analizy i interpretacji tekstów oraz przy tworzeniu własnych wypowiedzi;
- rozumie różnicowanie składniowe zdań wielokrotnie złożonych, rozpoznaje ich funkcje w tekście i trafnie je wykorzystuje do budowy wypowiedzi o różnym charakterze;
- rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je funkcjonalnie do budowy własnych wypowiedzi;
- rozumie rolę szyku wyrazów w zdaniu oraz określa rolę jego przekształceń w budowaniu znaczenia wypowiedzi.
- posługuje się pojęciami stylu i stylizacji; rozumie ich znaczenie w tekście;
- rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich użycia; stosuje je w praktyce;
- rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku; wie, że to zjawisko polega na krótkotrwałej popularności pewnych form językowych, wynikającej z przekonania o ich oryginalności lub atrakcyjności; rozumie, że prowadzi ono do ubożenia języka, rezygnacji z bardziej precyzyjnych określeń;
- dokładnie określa i nazywa rodzaje zapożyczeń i sposób ich funkcjonowania w polszczyźnie poznanych epok; odnosi wskazane zjawiska do współczesnej polszczyzny;
- zna, rozumie i funkcjonalnie wykorzystuje biblizmy, mitologizmy, sentencje, przysłowia i aforyzmy obecne w polskim dziedzictwie kulturowym;
- rozpoznaje rodzaje stylizacji (kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, stylizacja barokowa, stylizacja biblijna) oraz trafnie określa ich funkcje w tekście;
- rozpoznaje słownictwo o charakterze wartościującym; odróżnia słownictwo neutralne od słownictwa o zabarwieniu emocjonalnym, oficjalne od potocznego.
- świadomie i funkcjonalnie stosuje zasady komunikacji wypowiedzi i kultury języka;
- zna, rozumie i stosuje pojęcie znaku językowego oraz języka jako systemu znaków; trafnie rozróżnia typy znaków i określa ich funkcje w tekście;
- sprawnie posługuje się pojęciem aktu komunikacji językowej oraz jego składowymi (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt);
- rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną);
- rozpoznaje i nazywa zjawiska powodujące niejednoznaczność wypowiedzi (paradoksy, przemilczenia, niedopowiedzenia, anakoluty, grę słów, homonimie), dba o jasność i precyzję komunikatu;
- sprawnie posługuje się różnymi odmianami polszczyzny w zależności od sytuacji komunikacyjnej;
- stosuje zasady etyki wypowiedzi; wartościuje wypowiedzi językowe, stosując kryteria, np. prawda – fałsz, poprawność – niepoprawność;
- rozróżnia pojęcia manipulacji, dezinformacji; rozpoznaje te zjawiska w tekstach i je charakteryzuje;
- stosuje zasady etykiety językowej w wypowiedziach ustnych i pisemnych odpowiednio do sytuacji; zna i stosuje formy etykiety językowej;
- wyczerpująco charakteryzuje zmiany w komunikacji językowej związane z rozwojem jej form (np. komunikacji internetowej).
- świadomie i funkcjonalnie stosuje zasady ortografii i interpunkcji;
- dostrzega wariantowość zasad ortograficznych;
- bardzo dobrze zna zasady interpunkcji i wykorzystuje jej składniowo-znaczeniowy charakter do uwypuklenia sensów redagowanego przez siebie tekstu.
- dokładnie rozumie proces kształtowania się systemu gramatycznego i potrafi bezbłędnie wskazać jego elementy we fleksji, fonetyce, słowotwórstwie i składni.
- bezbłędnie rozumie
- rozumie, co to jest tabu językowe; bezbłędnie rozpoznaje jego obecność w wypowiedziach;
- obszernie i wnikliwie określa właściwości języka jako nośnika i przekaznika treści kulturowych;

- rozpoznaje i wyczerpująco charakteryzuje styl indywidualny dzieła literackiego oraz styl typowy (gatunku literackiego, np. sonetu, ody, prądu literackiego/ kierunku literackiego, epoki, autora) i funkcjonalnie wykorzystuje tę wiedzę w interpretacji utworu literackiego;
- trafnie określa i charakteryzuje rolę języka jako narzędzia wartościowania w tekstach literackich;
- bezbłędnie rozpoznaje i wyczerpująco określa wybrane funkcje tekstu (fatyczną, magiczną);
- bezbłędnie określa funkcje języka: poznawczą (kategoryzowanie świata), komunikacyjną (dostosowanie języka do sytuacji komunikacyjnej)
- oraz społeczną;
- bezbłędnie i wyczerpująco określa rolę języka w budowaniu świata.

III. Tworzenie wypowiedzi (ustnych i pisemnych).

- formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;
- wskazuje i rozróżnia cele perswazyjne w wypowiedzi literackiej i nieliterackiej;
- rozumie i zawsze stosuje w tekstach retorycznych zasadę kompozycyjną (np. teza, argumenty, apel, pointa);
- wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. wykrzyknienia, pytania retoryczne, wyliczenia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;
- rozróżnia typy argumentów (rzeczowe, logiczne, emocjonalne), w tym argumenty pozamerytoryczne (np. odwołujące się do litości, niewiedzy, groźby, autorytetu, argumenty ad personam);
- rozumie, na czym polegają logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych, i stosuje je we własnych tekstach;
- odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;
- rozróżnia pragmatyczny i etyczny wymiar obietnic składanych w tekstach reklamy; wie, że zgodnie z etycznym wymiarem reklamy nie może ona: wprowadzać odbiorcy w błąd, zawierać treści dyskryminujących, zachęcać do przemocy, nakłaniać do kupna przez wywoływanie lęku, nadużywać zaufania odbiorcy;
- bezbłędnie rozpoznaje elementy erystyki w dyskusji oraz ocenia je pod względem etycznym; rozumie zjawisko nowomowy; tworzy teksty mówione i pisane odznaczające się oryginalnością oraz wartością artystyczną;
- rozwija własną twórczość (próby literackie, pisanie do gazetki szkolnej, uczestnictwo w warsztatach pisania i inne);
- zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;
- reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska, wykazując sprzeczność wypowiedzi;
- zgodnie z normami formułuje oceny, pytania, odpowiedzi, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;
- tworzy wyczerpujące, spójne i oryginalne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, notatka syntetyzująca, referat, streszczenie;
- sprawnie odróżnia streszczenie od parafrazy; funkcjonalnie je stosuje w zależności od celu wypowiedzi;
- sprawnie tworzy plan kompozycyjny i dekompozycyjny tekstów o charakterze argumentacyjnym;
- funkcjonalnie stosuje retoryczne zasady kompozycyjne w tworzeniu własnego tekstu;
- wygłasza mowę (obrończą, oskarżycielską) z uwzględnieniem środków retorycznych i pozajęzykowych (posługuje się modulacją głosu w celu nadania wypowiedzi odpowiedniego tonu, np. patetycznego, parodystycznego itp., stosuje odpowiednią mimikę, gestykulację);
- w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu na poziomie dosłownym, przenośnym i symbolicznym, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;
- potrafi dokonać reinterpretacji, rewizji, np. motywu;
- właściwie stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;
- wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej
- bezbłędnie odróżnia i omawia elementy stałe i fakultatywne przemówień;
- bezbłędnie stosuje różne typy dowodzenia w wypowiedzi (indukcyjne, dedukcyjne, sylogizmy);
- bezbłędnie rozpoznaje wywód o charakterze demagogicznym oraz metodę pytań podchwytliwych i sugerujących;
- bezbłędnie rozumie i wyczerpująco wyjaśnia pojęcie rubasznosci i sarkazmu, wskazuje ich funkcje w tekście;

- bezbłędnie definiuje ironię i rozróżnia jej rodzaje w zależności od celu: satyrycznego, parodystycznego, przejawu drwiny.
- tworzy wyczerpujące, spójne i oryginalne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: interpretacja porównawcza, felieton, reportaż, esej.

IV. Samokształcenie

- rozwija swoje zainteresowania językiem i literaturą na różnych zajęciach pozaszkolnych;
- szerzy wśród rówieśników zainteresowanie językiem polskim, literaturą i kulturą;
- rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska (wypowiedź, referat, prezentacja, plakat, gazetka), np. przygotowuje prezentację na temat: Zesłańcy, wygnańcy, tułacze; na podstawie wybranych tekstów kultury przedstawia różne sposoby ujęcia losów ludzi zmuszonych do opuszczenia miejsca swego zamieszkania;
- porządkuje informacje w problemowe całości przez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;
- w celu poszerzenia wiedzy korzysta z literatury naukowej i popularnonaukowej;
- podejmując próby tworzenia pracy naukowej, sporządza bibliografię i przypis bibliograficzny, także źródeł elektronicznych; trafnie odwołuje się do informacji zawartych w przypisach;
- dokonuje krytycznej selekcji źródeł, także elektronicznych;
- w celu wzbogacenia wypowiedzi lub jej uargumentowania potrafi wybrać z tekstu odpowiednie cytaty i zastosować je w wypowiedzi; trafnie odwołuje się do nich, udowadniając postawioną tezę; określa, jaką funkcję pełnią przytoczone cytaty;
- wzbogaca swoją wypowiedź celowo stosowanymi i trafnie dobranymi pozajęzykowymi środkami komunikacji (mimika, gestykulacja, modulacja głosu);
- w celu poszerzenia swoich wiadomości i umiejętności posługuje się słownikami ogólnymi języka polskiego oraz słownikami specjalistycznymi (np. etymologicznymi, frazeologicznymi, skrótów, gwarowymi, symboli, Słownikiem mitów i tradycji kultury), także w wersji on-line;
- wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;
- chętnie i twórczo wykorzystuje formę projektu w przygotowaniu i prezentowaniu oraz popularyzowaniu swoich zainteresowań i osiągnięć;
- gromadzi i przetwarza informacje, sporządza bazę danych;
- korzysta z zasobów multimedialnych, np. z: bibliotek, słowników on-line, wydawnictw e-book, autorskich stron internetowych; dokonuje wyboru źródeł internetowych, uwzględniając kryterium poprawności rzeczowej oraz krytycznie ocenia ich zawartość;
- często, świadomie i w sposób funkcjonalny sięga do literatury naukowej, aby pogłębiać swoją wiedzę przedmiotową; wykorzystuje ją w sposób typowy i nietypowy;
- często i chętnie włącza się w życie kulturalne szkoły, regionu (konkursy, wystawy, festyny, przedstawienia, apele) i zachęca do tego innych; promuje kulturę szkoły i regionu.

Sposoby sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów

1. Ocenie może podlegać:
 - wypowiedź pisemna;
 - odpowiedź ustna;
 - odpowiedź ustna typu maturalnego;
 - karty pracy;
 - projekt.
2. Ocenianie poszczególnych form aktywności:

Wypowiedzi pisemne

- Sprawdziany** - ich celem jest sprawdzenie wiedzy i umiejętności ucznia,
- sprawdzian planuje się na zakończenie działu lub danej partii materiału;

- uczeń jest informowany o planowanym sprawdzianie/pracy klasowej z co najmniej tygodniowym wyprzedzeniem,
- przed sprawdzianem z wiedzy nauczyciel podaje zakres programowy,
- sprawdzian może poprzedzać lekcja powtórzeniowa, podczas której nauczyciel zwraca uwagę uczniów na najważniejsze zagadnienia z danego działu,
- sprawdzian umożliwia sprawdzenie wiadomości i umiejętności na wszystkich poziomach wymagań edukacyjnych,
- zadania ze sprawdzianu są przez nauczyciela omawiane po oddaniu prac.

Wypowiedź argumentacyjna na poziomie podstawowym będzie oceniana wg kryterium zamieszczonym na stronie CKE:

https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/2024/Informator_EM2024_jezyk_polski_pp.pdf

- str. 34-51

Test sprawdzający umiejętność czytania ze zrozumieniem będzie oceniany wg kryterium zamieszczonym na stronie CKE:

https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/2024/Informator_EM2024_jezyk_polski_pp.pdf str. 29-33.

Wypowiedź argumentacyjna na poziomie rozszerzonym będzie oceniana wg kryterium zamieszczonym na stronie CKE:

https://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/2024/Informator_EM2024_jezyk_polski_pr.pdf - str. 5-33.

Kartkówki są przeprowadzane w formie pisemnej, a ich celem jest sprawdzenie wiedzy i umiejętności ucznia z zakresu programowego ostatnich jednostek lekcyjnych (maksymalnie trzech).

- nauczyciel nie ma obowiązku uprzedzania uczniów o terminie i zakresie programowym kartkówki,
- kartkówka powinna być tak skonstruowana, aby uczeń mógł wykonać wszystkie polecenia w czasie nie dłuższym niż 15 minut,
- kartkówka jest oceniana w skali punktowej, a liczba punktów jest przeliczana na ocenę

Wypowiedź ustna

— **Odpowiedź ustna** obejmuje zakres programowy aktualnie omawianego działu.

Oceniając ją, nauczyciel bierze pod uwagę:

- zgodność wypowiedzi z postawionym pytaniem,
- właściwe posługiwanie się pojęciami,
- zawartość merytoryczną wypowiedzi,
- sposób formułowania wypowiedzi.

Jeżeli uczeń odmawia odpowiedzi, otrzymuje ocenę niedostateczną.

Kryteria ocen odpowiedzi ustnej z języka polskiego z trzech ostatnich tematów

CELUJĄCY

Uczeń:

- w pełni opanował materiał, umie odwołać się do odpowiednich kontekstów (kontekstu) kulturowych,
- lub umie samodzielnie zastosować opanowaną wiedzę do poprawnego omówienia nowego tekstu kultury,

- poprawnie formułuje wypowiedź, zarówno pod względem kompozycyjnym (kompozycja spójna, logiczna), jak i językowym (poprawna, oficjalna polszczyzna, opanowana terminologia fachowa, pełne zdania powiązane logicznie)
- samodzielnie formułuje wnioski.

BARDZO DOBRY

Uczeń:

- w pełni opanował materiał,
- lub umie samodzielnie zastosować opanowaną wiedzę do poprawnego omówienia nowego tekstu kultury,
- poprawnie formułuje wypowiedź, zarówno pod względem kompozycyjnym (kompozycja spójna, logiczna), jak i językowym (poprawna, oficjalna polszczyzna, opanowana terminologia fachowa, pełne zdania powiązane logicznie),
- samodzielnie formułuje wnioski.

DOBRY

Uczeń:

- opanował wiadomości (zna treść lektury, najważniejsze zagadnienia i problemy związane z omawianymi treściami, potrafi dokładnie odtworzyć omawiany na lekcji problem, rozumie zagadnienie),
- dokonuje z pomocą nauczyciela analizy i syntezy materiału literackiego, potrafi sformułować wnioski,
- poprawnie formułuje odpowiedź (dopuszczalne niewielkie błędy językowe lub kompozycyjne).

DOSTATECZNY

Uczeń:

- opanował podstawowe wiadomości z bieżącego materiału (zna treść lektury, pojęcia kluczowe związane z omawianymi treściami),
- umie (z pomocą nauczyciela) podsumować odpowiedź,
- wypowiedź ma usterki kompozycyjne i językowe,
- w czasie wypowiedzi istnieje potrzeba ingerencji nauczyciela (pytania pomocnicze, korygowanie błędów).

DOPUSZCZAJĄCY

Uczeń:

- zna treść omawianej lektury, niektóre fakty, pojęcia, problemy,
- wypowiedź wymaga stałej kontroli nauczyciela, pytań pomocniczych, „naprowadzania ucznia” na właściwy temat i tok wypowiedzi,
- w wypowiedzi występują błędy językowe w znaczącej ilości.

Kryteria oceniania wypowiedzi ustnych typu maturalnego:

https://cke.gov.pl/images/_EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/Informatory/2024/Informator_EM2024_jezyk_polski_pp.pdf str. 20-25.

Karty pracy obejmują zadania, które uczeń wykonuje podczas lekcji. Oceniając je, nauczyciel bierze pod uwagę:

- wartość merytoryczną,
- stopień zaangażowania w wykonanie ćwiczenia,
- dokładność wykonania polecenia,
- indywidualne rozwiązania zastosowane przez ucznia,
- staranność i estetykę.

Projekty obejmują dodatkowe zadania dla zainteresowanych uczniów, prace projektowe wykonane indywidualnie lub zespołowo, wykonanie pomocy naukowych, prezentacji. Oceniając ten rodzaj pracy, nauczyciel bierze pod uwagę m.in.:

- wartość merytoryczną pracy,
- stopień zaangażowania w wykonanie pracy,
- estetykę wykonania,
- wkład pracy ucznia,
- sposób prezentacji,
- oryginalność i pomysłowość pracy.

Szczególne osiągnięcia uczniów, w tym udział w konkursach przedmiotowych (szkolnych i międzyszkolnych), są oceniane zgodnie z zasadami zapisanymi w statucie.

Testy diagnostyczne.

Przeprowadzane w formie pisemnej, ich celem jest zbadanie poziomu umiejętności i wiedzy ucznia. Są informacją dla nauczyciela, ucznia i rodzica na temat stopnia opanowania materiału.

Przelicznik procentowy:

Sprawdziany i testy są oceniane według poniższej skali (może być modyfikowana).

ocena % uzyskanych punktów

celujący – 100%
bardzo dobry 90-99%
dobry 75-89%
dostateczny 55-74%
dopuszczający 40-54%
niedostateczny 39-0%

Przy ocenianiu testów sprawdzających umiejętność czytania ze zrozumieniem oraz dłuższej wypowiedzi pisemnej stosuje się następujący przelicznik:

ocena % uzyskanych punktów

celujący – 100%
bardzo dobry 86 - 99%
dobry 70 -85%
dostateczny 50 - 69%
dopuszczający 30 - 49%
niedostateczny 29 – 0%.

3. Zasady przeprowadzania testów diagnostycznych/podsumowujących:

- matura próbna (według harmonogramu CKE) - do dziennika zostanie wpisany wynik procentowy;
- testy typu naturalnego - do dziennika zostaną wpisane oceny za test język polski w użyciu oraz za wypowiedź argumentacyjną.

4. Częstotliwość i różnorodność oceniania:

- odpowiedź ustna – może być na każdej lekcji,
- wykonywanie przez uczniów ćwiczeń, zadań domowych - według uznania nauczyciela,
- prace klasowe w postaci konstruowania dłuższej wypowiedzi pisemnej - minimum 1 w półroczu,
- testy czytania ze zrozumieniem - przynajmniej 1 raz w półroczu,

- sprawdziany działowe – według potrzeb,
- kartkówki - z bieżącego materiału – według uznania nauczyciela,
- sprawdziany/ kartkówki w lektur – według potrzeb,
- w klasie 4 testy sprawdzające wiedzę z epok literackich,
- w klasie 4 sprawdziany ze znajomości treści lektur obowiązkowych (poziom podstawowy lub podstawowy i rozszerzony- w zależności od profilu klasy) dla liceum i niektórych lektur ze szkoły podstawowej.

5. Warunki i tryb uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej zostały określone w Statucie szkoły §53.